

Розділ V

КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 81`27

Мар'яна Акішина
(Херсон)

ЕКОЛОГІЧНІ МОТИВИ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена дослідженню потенціалу тропів англomовного поетичного тексту екологічної тематики. Виокремлено основні екологічні мотиви та характеристики тропеїки ХХІ століття.

Ключові слова: *дискурс, екологічні мотиви, метафора, концепт.*

The article focuses on the problem of potential of tropes in poetry of the ecological discourse. The basic characteristics and mechanisms of discourse tropes in poetic texts of the XXI century and ecologic motifs are revealed.

Key words: *discourse, ecologic motifs, metaphora, concept.*

Під екологічним дискурсом слід розуміти сукупність вербальних та невербальних актів, які використовуються для вербалізації знань про оточуюче середовище з метою впливу на суспільну свідомість. Макротемою екологічного дискурсу є оточуюче середовище та суспільна думка про нього [4, с. 5]. Його одиницями є екологічні мотиви. У світлі сучасних тенденцій, коли суспільство прагне подолати властиву ХХІ століттю парадигму мислення і сформуванню глобальну екологічну свідомість, багато ключових екологічних мотивів виходять за рамки вузько-спеціальної сфери вживання і набувають статус не просто екологічних мотивів, а глобальних екологічних мотивів, які пронизують екологічні концепти. З лінгвокультурної точки зору екологічні концепти розглядаються як трикомпонентні утворення, що включають в себе фактуальний, ціннісний і образний елементи [3, с. 77], які утворюють концептуальну основу екологічного дискурсу. Такими основними концептами екологічного поетичного дискурсу є концепти: ЕКОЛОГІЧНА КАТАСТРОФА, ТВАРИНА, ЛЮДИНА, ПРИРОДА.

Сьогодні актуальним є дослідження екологічних мотивів у англomовному поетичному мовленні. *Актуальність* дослідження зумовлена загальною спрямованістю сучасної лінгвістики на вивчення дискурсивних особливостей тропеїки англomовного художнього дискурсу ХХІ століття. *Мета* статті – визначити потенціал дискурсивних тропів у реалізації екологічних мотивів у поетичних текстах ХХІ століття.

Метою еколінгвістичного дослідження екологічного дискурсу є вивчення ролі мови в описі актуальних проблем навколишнього світу, зв'язку між мовою і питаннями екології, відображення в мові проблем взаємодії людини з природою.

Проникнення в сутність будь-якої системи, перш за все, потребує чіткого усвідомлення її структури. Якщо вважати поезію одним із засобів переконання, необхідно визнати, що процес поетичного впливу підкорюється тим самим правилам, що і будь-який вплив, і проходить у декілька етапів: інформування, виникнення певного (негативного/позитивного, запланованого/незапланованого автором тексту) ставлення до ілюстрованого об'єкту і, нарешті, вибір відповідної поведінки адресата [2, с. 22-28]. На нашу

думку, механізмом такого прагматичного ефекту є мотиви, що реалізуються через екологічні концепти. Виокремлення мотивів відбувається шляхом аналізу смислової структури ключових екологічних концептів – ЕКОЛОГІЧНА КАТАСТРОФА, ТВАРИНА, ЛЮДИНА, ПРИРОДА, визначених за кількістю їхніх експлікацій у поетичних текстах екологічної тематики ХХІ століття.

Образно-асоціативний шар концептів утворено набором концептуальних метафоричних схем як моделей взаємодії концептів-релятивів (Дж. Міллер) і концептів-референтів. У ролі концептів-референтів (царина мети) виступають ключові концепти (ЕКОЛОГІЧНА КАТАСТРОФА, ЛЮДИНА, ПРИРОДА), реконструйовані із застосуванням процедур поетико-когнітивного аналізу поетичного тексту. Так, наприклад, концепт ЕКОЛОГІЧНА КАТАСТРОФА актуалізується у метафорі *Interred in watery graves they bristle*, словосполучення *watery graves* означає руйнівну силу цунамі, що є екологічною катастрофою. Перлокутивний ефект автора досягається за рахунок вибору лексичних одиниць, що викликають почуття суму та печалі.

Образно-асоціативний шар ключових концептів формують не тільки базові, конвенційні (G. Lakoff, M. Turner, Z. Kovecses), а й художньо переосмислені (О.П. Воробйова, Л.І. Белехова, G. Lakoff, M. Turner, Z. Kovecses) концептуальні тропи.

Смисловий шар ключових концептів утворюється сукупністю смислових атрибутів, отриманих шляхом семантико-асоціативного осмислення концептуальних метафор, що складають підґрунтя словесних поетичних образів у контекстах поетичних текстів епохи глобалізму, і необразної лексики, яка, за спостереженням О.П. Воробйової, є переважно сенсорною й епістемічною [1, с. 243].

Основними засобами, що створюють образність екологічних мотивів поетичного дискурсу ХХІ століття є метафора, метонімія та метабола.

Екологічні мотиви прослідковуються у вірші Пем Мелоун (*Pam Malone «Mutant radioactive butterflies found near Fukushima»*):

*Cho Cho San, a geisha's fan
opening like a primrose
mutant radioactive butterflies
a plague on sacred Japan*

*Ray Bradbury warned us
not to step off the time travel path
lest we catch a butterfly
and destroy the world*

*Now it has happened in Fukushima
The Butterfly Effect
gruesome nuclear creatures
tearing through cherry blossoms
as they flutter helpless to the ground,
silk tears, forever lost*

З перших рядків твору очевидним є **мотив Японії**, про що свідчить використання власної назви *Cho Cho San*. Це ім'я героїні фільму «Мадам Батерфляй», знятого у 1915 році. Надалі спостерігаємо лейтмотивну лексику: *geisha's fan, butterflies, sacred Japan, cherry blossoms, silk*. Слід зазначити, що особливості емотивності автор досягає завдяки протиставленню *a geisha's fan – sacred Japan*, реалізованому в антитезах. Поняття «гейша» протиставляється святій Японії, як гріх протиставляється святості. Інше протиставлення *a primrose – a plague*, ніжно-жовта квітка є опозицією для чуми, як краса протиставляється потворності. Надалі, використовуючи у вірші ім'я відомого письменника Рея Бредбері, автор спонукає читача звернутися до фонових знань задля адекватної інтерпретації фрагмента твору. Згадування імені Рея Бредбері та його метафори-пророцтва: *not to step off the time*

travel path / lest we catch a butterfly / and destroy the world приводить читача до поняття «ефект метелика», що підтверджується наступними рядками: *Now it has happened in Fukushima / The Butterfly Effect*. Дискурсивна образність у цьому прикладі реалізується завдяки когнітивної операції наративного мапування. «Ефект метелика» асоціюється з одним з найвідоміших оповідань Рея Бредбері «Прогремів грім...» (*A Sound of Thunder*, 1952), який присвячено мандрівкам у часі. Боязливий мисливець на динозаврів, який вирушив у минуле, «зійшов з доріжки» та роздушив метелика, що призвело до незворотних наслідків на рівні всього людського соціуму (змінювалися правила англійської граматики, настрої виборців США тощо).

Мотив екологічної катастрофи спостерігаємо завдяки лейтмотивній лексиці: *mutant, radioactive, Fukushima, gruesome nuclear creatures*. На нашу думку, автор метафорично співвідносить знищення метелика зі створенням атомної енергії, що спричинило негативні наслідки для людства. В останніх рядках твору *gruesome nuclear creatures* (метафорична перифраза, що актуалізує наслідки екологічної катастрофи) протиставляються *cherry blossoms*, як потворне є опозицією краси. Використовуючи антитезу у перших та останніх рядках вірша, автор створює кільцеву композицію твору, що сприяє підвищенню емотивності твору та впливу на читача.

Мотив смерті актуалізується у рядках *as they flutter helpless to the ground, / silk tears, forever lost*, адже падаючи на землю, квіти вмирають.

Конвергенція екологічних мотивів міститься у вірші Зени Едвардс (Zena Edwards):

*There is a photo of a girl
12,13 slim wrists long neck
she walks wearing peach, blue flip flops
stepping with familiarity
over the slippery backs of 8 pipelines
she is at 5
holding an umbrella with a bright yellow shell on it
she seeks protection from a gentle rain falling from an African sky
behind her, between giant palm leaves
dragons roar, bellowing black billows, seething
belligerent belches of acidity in the sky
when I put my ear close to the glossy paper I can hear
her asthmatic breath
each clap of her plastic flip flop against her heel
makes a poem, applaud the poem in her step
it is the sound of everyday people who live between the pipelines, tapeworms
vampiring the placenta, excreting toxic
into the bloodstream of a nation
the rivers are graveyards, the wetlands thirsty for clean breath
the land is haemorrhaging
miscarrying cocoyam and vegetable seed
.....
And how with the wondrous alchemy of Nature, instead of bitter bile
Rising into the mouths of fishermen and farmers
work songs will rise over the trees
Will dance with the fish along the creeks
Will paint across a sky uninterrupted by fire and towers of black smoke
And how the poem of the girl with the blue flip flops can be fetched
From under the fattened rump of human disregard
And raised to re-imagine the world
Why she close the umbrella with the yellow shell
And walk in the unpolluted gentle rain falling from an African sky [5]*

Авторка вірша описує дівчину-підлітка, яка, ймовірно, втілює образ природи. Дівчина йде по трубах нафтопроводу, ступаючи впевнено. Вона тримає парасольку, на якій намальовано яскрава жовта мушля *holding an umbrella with a bright yellow shell on it* – на нашу думку, це емблема нафтопереробної компанії Shell, заводи якої розташовані по всьому світу, зокрема в Африці.

Мотив забруднення навколишнього середовища міститься у рядках:

*behind her, between giant palm leaves
dragons roar, bellowing black billows, seething
belligerent belches of acridity in the sky
when I put my ear close to the glossy paper I can hear
her asthmatic breath*

Так, *dragons roar, bellowing black billows* є метафоричним перифразом, що уособлює в собі труби заводів та виробництв, що забруднюють навколишнє середовище. Рядок *her asthmatic breath* говорить про хворобливість природи, забрудненої людиною:

*each clap of her plastic flip flop against her heel
makes a poem, applaud the poem in her step
it is the sound of everyday people who live between the pipelines, tapeworms
vampiring the placenta, excreting toxic
into the bloodstream of a nation
the rivers are graveyards, the wetlands thirsty for clean breath
the land is haemorrhaging
miscarrying cocoyam and vegetable seed*

Образ пластикових босоніжок на дівчині є не випадковим, адже відомо, що пластикові речі є неймовірно шкідливими для навколишнього середовища. Пластиковий звук від кроку дівчини автор порівнює з людьми, які, як стрічкові черв'яки, отруюють природу. Автор навмисне вживає анатомічну лексику, що сприяє апелюванню до почуттів читача. Так, згадування плаценти містить глибокий смисл, адже плацента є уособленням життя: тому можливо виокремити **мотив життя** на фоні екологічного мотиву.

В останніх рядках твору автор пропонує вирішення проблеми – звернення до екологічної свідомості, до праці на фермерському господарстві та рибацтві. **Мотив спасіння природи** реалізується у рядках *Why she close the umbrella with the yellow shell/ And walk in the unpolluted gentle rain falling from an African sky*. Те, що дівчина закриває парасольку із зображенням жовтої мушлі є символом припинення роботи нафтопереробних компаній, що забруднюють навколишнє середовище.

Отже, серед *екологічних мотивів* ми виокремлюємо мотив екологічної катастрофи, мотив забруднення навколишнього середовища, мотив втручання людини у природне середовище, мотив життя тварин у природі, мотив Японії як країни сонця, мотив смерті, мотив життя, мотив спасіння природи, біблійний мотив, мотив наслідків людської діяльності, мотив спасіння через любов до Бога, мотив екологічної катастрофи, мотив єдності народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воробьєва О.П. Эмотивность художественного текста и читательская рефлексия / О.П. Воробьєва // Язык и эмоции. – Волгоград : Перемена, 1995. – С. 240 – 246.
2. Дейян А. Реклама / А. Дейян. – М. : Прогресс, 1993. – 176 с.
3. Карасик В.И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В.И. Карасик, Г.Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: сб. науч. трудов. – Воронеж: ВГУ, 2001. – С. 75 – 80.
4. Розмаріца І.О. Лінгвокогнітивні особливості комунікації у сфері екології (на матеріалі сучасної англійської мови): Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Розмаріца І.О. – К., 2004. – 21 с.
5. Edwards Z. Untitled [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://remembersarowiwa.com/shellguilty-launch-at-london-press-conference/>